

ArkDes  
Box 16410  
103 27 Stockholm  
Sweden

+46 8 520 235 00  
arkdes.se



Diarienummer: AM2024-187

Datum 2025-03-06

→ ArkDes remissvar – Promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter  
(Ds 2024:25), Dnr. LI2024\_00880

**Regeringskansliet**

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

E-post: [li.remissvar@regeringskansliet.se](mailto:li.remissvar@regeringskansliet.se)

Kopia e-post: [li.spn@regeringskansliet.se](mailto:li.spn@regeringskansliet.se)

Dnr: LI2024/00880

**Yttrande över remiss av promemorian En snabbare utbyggnad av häkten  
och anstalter (Ds 2024:25)**

Stockholm den 2025-03-06

Karin Nilsson

Tillförordnad överintendent, ArkDes

Beredning

Stina Westlin

Strategisk utredare, ArkDes

ArkDes  
Box 16410  
103 27 Stockholm  
Sweden

+46 8 520 235 00  
arkdes.se



Diarienummer: AM2024-187

Datum 2025-03-06

→ ArkDes remissvar – Promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25), Dnr. LI2024\_00880

## **Yttrande över remiss av promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25)**

Statens centrum för arkitektur och design, ArkDes, har beretts möjlighet att lämna synpunkter på remiss av promemorian ”En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25)”.

ArkDes yttrar sig över remissförslaget dels utifrån ansvarsområdet att verka för att det mål som riksdagen har fastställt för arkitektur, formgivning och design uppnås (*Politik för gestaltad livsmiljö*, Prop. 2017/18:110), dels utifrån regeringens nya *Strategi för levande och trygga städer* (2024/25:96). ArkDes anser att remissförslaget berör frågor kopplade till politikområdet *Gestaltad livsmiljö*, det nationella målet för arkitektur, formgivning och design, samt regeringens *Strategi för levande och trygga städer*.

### **Sammanfattning av ärendet**

Bristen på platser i häkten och anstalter är i dag stor och läget är ansträngt. Platsbehovet förväntas även öka dramatiskt de kommande åren när allt fler döms till fängelse och straffen blir längre. Bättre förutsättningar för en snabbare, flexiblare och mer effektiv utbyggnad av fler häkten och anstalter behöver åstadkommas, både på kort och lång sikt. Utredningen föreslår att tidsbegränsade bygglov ska få ges i fler fall än i dag när det rör en åtgärd som avser en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte. Det tidsbegränsade bygglovet ska få ges som längst i 20 år, det vill säga fem år längre än idag. Utöver detta föreslås bland annat att fler avvikelser godtas för permanenta bygglov. Promemorian väcker även förslag om att fler häkten och anstalter ska få byggas i en extraordinär situation, att ett expertråd inrättas på Kriminalvården som rådgivande organ och stöd för arbetet, samt att en förenklad process tas fram för byggande av typhus.

### **ArkDes ställningstagande**

ArkDes avstyrker remissförslaget i vissa delar och tillstyrker andra.

ArkDes  
Box 16410  
103 27 Stockholm  
Sweden

+46 8 520 235 00  
arkdes.se



Diarienummer: AM2024-187

Datum 2025-03-06

→ ArkDes remissvar – Promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter  
(Ds 2024:25), Dnr. LI2024\_00880

## ArkDes synpunkter

### Övergripande synpunkter

Samhället ställs allt oftare inför stora prövningar och de fysiska miljöerna behöver i samband med dessa byggas om och byggas ut för att möta nya behov, både på kort och lång sikt. Den fysiska planeringen är ett centralt verktyg i arbetet. ArkDes vill understryka vikten av att man i den fysiska planeringen – även i händelse av snabb omställning – verkar för att det nationella målet för arkitektur, formgivning och design uppnås, och att de värden som lyfts inom Politik för gestaltad livsmiljö beaktas, bevaras och utvecklas medvetet i planprocesser och vid bygglovgivning. *Politik för gestaltad livsmiljö*, med nationellt mål, och *Strategi för levande och trygga städer* är betydelsefulla perspektiv i detta sammanhang och borde omnämnas i utredningen.

Det nationella målet för arkitektur, formgivning och design betonar särskilt betydelsen av att sätta människan i centrum. Likaså att arkitekturen ska bidra till omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer där estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas tillvara och utvecklas. Det nationella målet för regeringens nya *Strategi för levande och trygga städer* trycker på vikten av att utveckla levande, trygga och robusta livsmiljöer där människor trivs och vill vistas. Ny forskning visar även att den byggda miljöns utformning på olika skal-nivåer har stor betydelse för människors hälsa och vardag, och kan påverka brottsligheten på en plats.<sup>1</sup> Denna princip gäller såväl för våra stads- och landsbygdsmiljöer, som de livsmiljöer vi skapar på våra häkten och anstalter.

ArkDes vill därför framhålla vikten av att samtliga berörda samhällsaktörer, även i orostider där behovet av en snabb omställning är stor, fortsätter bidra från sina respektive perspektiv i det långsiktiga arbetet att skapa omsorgsfullt gestaltade, attraktiva, levande och trygga städer för vår samtid och kommande generationer.

---

<sup>1</sup> Boverket, Formas (2024), Den byggda formens betydelse – Kunskap från forskning, s.96, 189ff

ArkDes  
Box 16410  
103 27 Stockholm  
Sweden

+46 8 520 235 00  
arkdes.se



Diarienummer: AM2024-187

Datum 2025-03-06

→ ArkDes remissvar – Promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25), Dnr. LI2024\_00880

### **Tidsbegränsade bygglov – utökas, förenklas och förlängs**

ArkDes avstyrker promemorians förslag att tidsbegränsade bygglov utökas, förenklas och förlängs.

Promemorians förslag är att tidsbegränsade bygglov ska kunna ges för en åtgärd som avser en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte och rör nybyggnad, tillbyggnad och andra ändringar av byggnader. Kravet på att åtgärden ska vara tillfällig tas bort och möjlighet ges att förlänga tiden för det tillfälliga bygglovet med ytterligare fem år till maximalt 20 år. Det tillfälliga bygglovet ska också kunna permanentas. ArkDes anser att förslaget är svårtytt och att konsekvenser inte framgår klart. Att ta bort kravet på att åtgärden ska vara tillfällig, utgör inte en garanti för att åtgärden får omsorgsfullt gestaltad karaktär. ArkDes menar att förslaget eventuellt kan leda till att arkitektur med tillfällig karaktär successivt permanentas, vilket i förlängningen riskerar få negativa effekter på värdefulla miljöer samt stads- och landskapsbild. ArkDes ifrågasätter också om 20 år kan anses vara ”tillfälligt”. ArkDes vill som alternativ lyfta möjligheten att göra det enklare att ändra en befintlig detaljplan för att tillgodose Kriminalvårdens, med flera aktörers, behov och önskemål om en snabbare plan- och bygglovsprocess (i enlighet med Boverkets förslag i rapport 2024:21). Likaså att se över hur befintlig plan- och bygglovsprocess generellt kan effektiviseras, exempelvis genom ökad digitalisering och parallella processer.

### **Permanent bygglov – fler avvikelser får godtas**

ArkDes avstyrker promemorians förslag att fler avvikelser får godtas vid permanenta bygglov.

I promemorian föreslås att det för kriminalvårdsanstalter och häkten ska få ges bygglov för fler åtgärder som avviker från detaljplan eller områdesbestämmelser än vad som idag är tillåtet. Avvikelsen kan gälla bebyggelsens omfattning, utformning och/eller placering, medan de allmänna kraven på anpassning till stads- och landskapsbild liksom kravet på god färg-, form och materialverkan kvarstår. ArkDes menar att det finns en risk att de föreslagna möjliga avvikelserna kan leda till negativ påverkan på såväl stads- och landskapsbild som platsens natur- och kulturvärden. ArkDes anser även att förslaget inte konsekvensbeskrivs på

ArkDes  
Box 16410  
103 27 Stockholm  
Sweden

+46 8 520 235 00  
arkdes.se



Diarienummer: AM2024-187

Datum 2025-03-06

→ ArkDes remissvar – Promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25), Dnr. LI2024\_00880

ett tillfredställande sätt utifrån de perspektiv och värden som exempelvis lyfts i lagstiftningen och Politik för gestaltad livsmiljö. Risken är stor att man inte uppnår en god helhetsverkan om man avviker från gällande detaljplan eller områdesbestämmelser, där ju olika berörda aspekter har utretts och prövats. ArkDes vill framhålla att fysisk planering med därpå följande bygglovsprövning, fungerar som viktiga delar i processen att på ett demokratiskt och rättssäkert sätt skapa förutsägbarhet, tillit samt långsiktigt hållbara och attraktiva städer och landsbygdsmiljöer. ArkDes vill även i detta fall lyfta alternativen att i stället göra det enklare att ändra en befintlig detaljplan, samt att se över hur befintlig plan- och bygglovsprocess kan effektiviseras ytterligare.

### **Tillfälliga häkten och anstalter ska få byggas i en extraordinär situation**

ArkDes tillstyrker promemorians förslag att häkten och anstalter ska få byggas i en extraordinär situation.

I promemorian väcks förslag om att Regeringen ska få ett bemyndigande att i akuta situationer meddela föreskrifter om tidsbegränsade undantag från vissa bestämmelser i plan- och bygglagen. Regeringen har haft denna möjlighet sedan tidigare, men antalet situationer när instrumentet kan användas har utökats successivt de två senaste decennierna i samband med större kriser som drabbat Sverige. ArkDes ser nödvändigheten i att Regeringen ges möjlighet att i en extraordinär situation göra avsteg från plan- och bygglagen för att uppföra tillfälliga häkten och anstalter, och ställer sig därför bakom förslaget. Samtidigt efterlyser ArkDes en större beredskap och medvetenhet kring dessa frågor i den fysiska planeringen på kommunal, regional och nationell nivå inför kommande extraordinära situationer och kriser. Vid ett proaktivt agerande kan även hänsyn tas till de värden som pekas ut i lagstiftningen och i Politik för gestaltad livsmiljö. Ett proaktivt arbete skulle exempelvis kunna genomföras genom ett obligatoriskt tillägg till den kommunala översiktsplanen (TÖP) och/eller utgöra en del av översiktsplanens sekretessbilaga. Detta skulle säkerställa att hänsyn tas till den geografiska/fysiska platsen och dess kontext. Tillägget skulle även med fördel kunna kopplas till kommunens obligatoriska risk- och sårbarhetsanalys (RSA).

ArkDes  
Box 16410  
103 27 Stockholm  
Sweden

+46 8 520 235 00  
arkdes.se



Diarienummer: AM2024-187

Datum 2025-03-06

→ ArkDes remissvar – Promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25), Dnr. LI2024\_00880

### **Ett expertråd inrättas**

ArkDes tillstyrker promemorians förslag att ett expertråd ska inrättas.

Utredningen föreslår att ett rådgivande organ, Expertrådet för Kriminalvårdens utbyggnad, inrättas vid Kriminalvården för att bland annat kunna överblicka förutsättningarna, arbeta sammanhållet med processerna, samt att främja det strategiska arbetet med att expandera verksamheten. ArkDes ställer sig positiv till förslaget och vill poängtera vikten av att rådet innehar hög och kvalificerad kompetens inom området arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö, detta för att säkra att tänkta insatser bidrar till att uppnå det nationella målet om omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer där människan sätts i centrum. ArkDes vill även lyfta vikten av att ha en proaktiv dialog med berörda kommuners stadsarkitekter och byggnadsnämnder, såväl i det strategiska arbetet som i detaljarbetet, där frågor om exempelvis gestaltning, konsekvenser av insatserna/åtgärderna för andra samhällsvärden, och ett eventuellt återställande av platsen hanteras.

### **En förenklad process för byggande av typhus bör tas fram**

ArkDes avstyrker promemorians förslag att en förenklad process för byggande av typhus bör tas fram.

I utredningen väcks förslag om att ta fram en förenklad och mer effektiv bygglovs- och byggprocess för typhus avsedda för häkten och anstalter. ArkDes anser att såväl typhusen i sig som den förenklade bygglovs- och byggprocessen riskerar leda till att olika plats- och kontextrelaterade värden går förlorade. ArkDes vill därför återigen lyfta alternativen att göra det enklare att ändra befintlig detaljplan, samt att se över hur befintlig plan- och bygglovsprocess generellt kan effektiviseras. ArkDes vill även lyfta möjligheten att vidare utreda hur det förslagna typhuset/moduler skulle kunna gestaltas, varieras och byggas med målet att följa gällande detaljplaner/områdesbestämmelser och harmoniseras med sin platsspecifika omgivning på bästa sätt, samt demonteras och återanvändas på annan plats vid behov.

ArkDes har inga övriga synpunkter på remissen.